

Samandrag av framlegg og motframlegg i *Nynorskrettskrivinga* – utgreiing om og framlegg til revisjon av rettskrivinga i nynorsk

(Samandraget er identisk med kapittel 5 **Samandrag** i utgreiinga)

Nedanfor kjem framlegga som denne utgreiinga byggjer på, i kortform. Nummereringa viser til kapittel og punkt i utgreiinga.

2 Framlegg til valfrie former

For alle punkta i kapittel 2 – bortsett frå pkt. 2.2.4.d – gjeld at valfridomen blir som i rettskrivinga i dag. Såleis treng ingen leggja om språkvanane sine ut frå dette framlegget. Med unntak av pkt. 2.2.1.a og 2.2.3.a–c og 2.2.4.b og f blir det slik at til dømes lærebokforfattarar og statstilsette (som før måtte følgja læreboknormalen) får større valfridom ettersom klammeformstatusen blir oppheva for ein del former.

2.1 Lydverket

2.1.1 Vokalar

2.1.1.a Vokalane y/ø (typen bylgje/bølgje)

Dette gjeld vel 30 ord. Ein del av dei er svært vanlege, som *fylgje/følgje*, *syster/søster* og *tyrst/tørst*, og dei er med i mange samansette ord. Slike former skal framleis vera valfrie. Grunnen er at både y-formene og ø-formene er utbreidde i dialektane og godt innarbeidde i nynorsk skriftmål.

2.1.1.b Diftongar – monoftongar (au/ø, au/o og øy/ø)

Dette gjeld vel 50 ord, som *draum/drøm*, *lauk/løk* og *køyre/kjøre*. Formene skal framleis vera valfrie. Både diftongane og monoftongane er utbreidde i dialektane. I skriftmålet dominerer diftongane, men monoftongane er òg innarbeidde.

- Mindretalet har motframlegg om obligatorisk diftong på dette punktet.

2.1.2 Konsonantar

2.1.2.a Ord med enkel eller dobbel m (typen *gamal/gammal*, *kome/komme*, *fridomen/fridommen*)

Dette gjeld ein heil del ord, som *medlemen/medlemmen*, *brudgomen/brudgommen* og *døme/dømme*, *ungdomen/ungdommen*. Formene skal framleis vera valfrie. Begge formene er utbreidde i både dialektane og skriftmålet.

2.1.2.b n/nn, t/tt og k/kk i gamle kortstava ord (typen *ven/venn, skot/skott, lok/lokk*)

Dette gjeld sirka 30 ord, som *løn/lønn, skot/skott* og *kjøken/kjøkken*. Formene skal framleis vera valfrie. Begge formene finst i både dialektane og skriftmålet. I dialektane dominerer den doble konsonanten, i skriftmålet varierer det frå ord til ord om dobbel eller enkel konsonant er mest utbreidd.

2.1.2.c Former med og utan j etter g og k (*tenkje/tenke, bryggje/brygge*)

Dette gjeld ein del ord som *byggje, leggje* og *lenkje*. Formene skal framleis vera valfrie. Begge formene er utbreidde i både dialektane og skriftmålet.

- Mindretalet har motframlegg om obligatorisk -j- på dette punktet.

2.2 Formverket

2.2.1 Substantiv

2.2.1.a Valfritt genus (typen *ein/ei klasse, ein/ei pakning*)

Dette gjeld nokså mange ord. Dei skal framleis ha valfritt kjønn. Kva kjønn eit ord har, kan skifta frå dialekt til dialekt. Utbreiinga i skriftmålet er ikkje undersøkt.

2.2.1.b Hankjønnord med -ar/-er i fleirtal (typen *benker/benkar, bunadar/bunader, sofaar/sofaer*)

Dette gjeld ein del vanleg brukte ord. Formene skal framleis vera valfrie. Begge formene er utbreidde i dialektane. Det er ikkje systematisk undersøkt kva som er brukt i skriftmålet.

- Mindretalet har motframlegg om obligatorisk -er for hankjønnord på -nad og -a.

2.2.1.c Hokjønnord med -er/-ar i fleirtal (typen *reimar/reimer*)

Dette gjeld ein del vanleg brukte ord. Formene skal framleis vera valfrie. Begge formene er utbreidde i dialektane. Det er ikkje systematisk undersøkt kva som er brukt i skriftmålet.

2.2.1.d -a/-i i bunden form eintal av sterke hokjønnord og i bunden form fleirtal av inkjekjønnord (typen *solli, taki*)

Dette gjeld mange vanlege ord. Formene skal framleis vera valfrie. Dei er utbreidde i tale-målet i ein del strok i landet. I skriftmålet er dei lite brukte. Grunnen til at me gjer framlegg om at dei skal vera valfrie, er at dei er viktige identitetsmarkørar.

- Mindretalet har motframlegg om obligatorisk -a på dette punktet.

2.2.1.e Bøyingane i *auga*-klassen

Dette gjeld orda *auge, hjarte* og *øyre*. Dei skal framleis ha valfri bøying etter dette mønsteret: *auge – auget – auge – auga / auga – auga – augo – augo*. Begge bøyingmønster er utbreidde i både dialektane og skriftmålet.

2.2.2 Adjektiv

2.2.2.a Adjektiv på *-en* i oppslagsforma kan ha *-en/-i* i hokjønn og *-e/-ent* i inkjekjønn (typen *open/opi – ope/opent, kristen/kristi – kriste/kristent*)

Dette gjeld adjektiv av typen *open/opi – ope/opent*. Desse formene skal framleis vera valfrie. Alle formene er utbreidde i dialektane. I skriftmålet står hokjønn på *-i* (som i *opi*) svakt, mens dei andre formene er mykje brukte. Men *-i*-forma i adjektiv hokjønn er på same måte som *-i*-formene i punkt 2.2.1.d ein viktig identitetsmarkør.

2.2.3 Pronomen

2.2.3.a *me/vi* i subjektform

Formene *me* og *vi* skal framleis vera valfrie. Begge er utbreidde i både dialektane og skriftmålet.

2.2.3.b *ho/henne* i objektform

Formene *ho* og *henne* skal framleis vera valfrie i objektform. Begge formene er utbreidde i både dialektane og skriftmålet.

2.2.3.c *han/honom* i objektform

Formene *han* og *honom* skal framleis vera valfrie i objektform. Begge formene er utbreidde i både dialektane og skriftmålet.

2.2.3.d *nokon/noen*

Formene skal etter fleirtalsframlegget framleis vera valfrie. Begge formene er utbreidde i dialektane. [*Noen*] er likevel svært lite brukt i nynorsk skriftmål. Grunnen til at me gjer framlegg om å halda oppe valfridomen, er at [*noen*] har ein tydeleg funksjon som identitetsmarkør.

- Mindretalet har motframlegg om å sløyfa forma [*noen*].

2.2.4 Verb

2.2.4.a Infinitivsending på *-a* eller *-e* eller kløyvd infinitiv

I dag er det valfritt å bruka *-a* eller *-e* i infinitiv. Det er òg lov å bruka kløyvd infinitiv, det vil seia å veksla mellom *-a* og *-e* i den same teksten etter bestemte reglar. Desse formene skal framleis vera valfrie. Dei ulike infinitivformene er vanlege i både dialektane og skriftmålet.

- Mindretalet går imot å jamstilla kløyvd infinitiv med *-a*- og *-e*-infinitiv.

2.2.4.b Kort- og langformer i infinitiv og utlydande *-d* i preteritum av sterke verb (typen *gle/glede, gje(gjeve)*)

Dette gjeld ein heil del nokså vanlege ord. Formene skal framleis vera valfrie. Kortformene dominerer i dialektane, mens langformene står litt sterkare enn kortformene i skriftmålet.

2.2.4.c gje(ve) – gi, gange – gå og stande – stå blir sette opp som skilde verb

Dei to parallelle formene blir førte opp i ordbøkene som ulike verb. På den måten held valfridomen fram. Alle formene finst i dialektane. Orda *gange* og *stande* er lite brukte i skrift, men er tydelege identitetsmarkørar.

2.2.4.d Stod, bad, drog og gav blir eineformer

Berre *stod* har hatt valfri form [*sto*]. Den forma går ut.

2.2.4.e Sterkt og svakt presens og perfektum partisipp av sterke verb som i infinitiv sluttar på trykk tung vokal (typen dra – dreg/drar – drege/dratt)

Dette gjeld 15 mykje brukte ord. Formene skal etter fleirtalsframlegget framleis vera valfrie. Dei er utbreidde i både dialektane og skriftmålet.

- Mindretalet har motframlegg om obligatorisk sterkt partisipp.

2.2.4.f Valfri inkjekjønnsform i perfektum partisipp av verb på -0, -d, -g og -v (typen nådd/nått, arbeidd/arbeidt, bygd/bygt, levd/levt)

Desse formene skal framleis vera valfrie. Dei er utbreidde i både dialektane og skriftmålet.

2.2.4.g Valfri a-bøying, e-bøying og blanda bøying i verb med tidlegare val mellom e- og a-bøying (typen brukar/bruker – bruka/brukte)

Somme verb kan i dag bøyast som både a- og e-verb. I slike verb treng ein ikkje konsekvent halda seg til den eine bøyinga, dvs. at ein kan bøya også slik: *bruke – brukar – brukte – brukt*. Denne såkalla blanda bøyinga står sterkt i både dialektane og skriftspråket.

2.2.4.h Verb med preteritum på -de eller -te (typen tolde/tolte, kjende/kjente, førde/førte)

Dette gjeld rundt 100 verb. Formene skal framleis vera valfrie. Begge formene er utbreidde i både dialektane og skriftmålet.

- Mindretalet har motframlegg om å ta ut noverande klammeformer med [-te].

2.2.4.i Samsvarbøying av svake perfektum partisipp i predikativ stilling (typen dei er kjende/kjent)

Det blir fri samsvarbøying av svake partisipp i predikativ stilling og obligatorisk bøying av sterke partisipp i denne posisjonen: *dei er kjende/kjent*, men *dei er skotne*. Det er dekning for dette i både dialektane og skriftmålet.

2.2.5 Adverb

2.2.5.a Adverb med a-/an- framfor konsonant i retningsadverb/preposisjonar (typen austafor/austanfor)

Dette gjeld nokre vanlege ord, som *utafor/utanfor*. Formene med *a-* eller *an-* skal framleis vera valfrie. Begge er utbreidde i både dialektane og skriftmålet.

2.3 Einskildord

Ein heil del einskildord som fell utanfor dei ordgruppene som er nemnde ovanfor, skal framleis ha valfrie former.

- Mindretalet har motframlegg om at 17 av dei valfrie formene skal bort, til dømes [*enten*], [*muleg*], [*gjøre*] og [*hjerte*].

3 Framlegg om former som går ut av norma

3.1 Lydverket

3.1 Dobbel eller enkel *m*

Formene *brame*, *home*, *kiming*, *kumar*, *lame*, *rjome*, *råme*, *skume*, *stame* går ut av norma.

3.2 Formverket

3.2.1 Substantiv

3.2.1.a [-a] i ubunden form eintal av svake hokjønnsord

Dette gjeld ord som *ei vise* / *ei [visa]*. Her fell den valfrie forma *ei [visa]* bort. Dialektane gjev godt grunnlag for å halda på forma. Men ho er svært lite brukt i nynorsk skriftmål. Dei som skriv "klassisk" nynorsk, må leggja om språkvanane sine når dei skal skriva etter rettskrivinga.

3.2.1.b [-or] og [-one] i fleirtal av svake hokjønnsord

Dette gjeld dei same orda som førre punkt. Dei valfrie fleirtalsendingane [*visor*] og [*visone*] fell bort. Dialektane gjev godt grunnlag for å halda på forma. Men ho er svært lite brukt i nynorsk skriftmål. Dei som skriv "klassisk" nynorsk, må leggja om språkvanane sine.

3.2.1.c Fleirtalsformene *menner*, *feilar* – *feilane*, *sko* – *skoa/skoi*, *vemmer* – *vemmene*, *myser* – *mysene*, *lyser* – *lysene*

Dette gjeld seks ord, der dei valfrie fleirtalsbøyingane fell bort. Det er eit visst grunnlag for dei i dialektane, men dei er svært lite brukte i nynorsk skriftmål.

3.2.1.d Fleirtalsformene *møbel* – *møbla/møbli*

Tre valfrie former fell bort. Framlegget er at *møbel* skal bøyast slik: *eit møbel* – *møbelet* – *møblar* – *møblane*. Det er i samsvar med vanleg skriftpraksis.

3.2.1.e Fleirtalsforma *miler* (ubunden form fleirtal av *ei mil*)

Substantivet *mil* blir i dag bøygd slik: *ei mil* – *mila [mili]* – *mil/miler* – *milene*. Fleirtalsforma *miler* blir teken ut or rettskrivinga.

3.2.1.f Den uregelrette bøyinga av framandord på *-on* og *-um*

Inkjekjønnsord på *-on* og *-um* blir i dag bøygde slik: *leksikon – leksikona [leksikoni]* el. *leksika – leksika/leksikaa [leksikai]*. Framlegg om nytt bøyingsmønster: *leksikon – leksikonet – leksikon – leksikona/leksikoni*.

3.2.1.g Den uregelrette bøyinga av inkjekjønnsord på trykklett *-us*

Inkjekjønnsord på trykklett *-us* blir i dag bøygde slik: *genus – genuset – genus/genera – genusa [genusi] genera(a)*. Framlegg om nytt bøyingsmønster: *genus – genuset – genus – genusa/genusi*.

3.2.1.h Valfritt tillegg av *-a* i bunden form fleirtal av inkjekjønnsord på trykklett *-a*

Inkjekjønnsord på trykklett *-a* har i dag denne fleirtalsbøyinga: *eit skjema – alle skjema(a) [skjemai]*. Framlegg om nytt bøyingsmønster: *eit skjema – alle skjemaa/skjemai*.

3.2.1.i Valfritt tillegg av *-a* i bunden form eintal av hokjønnsord på trykklett *-a*

Hokjønnsord på trykklett *-a* har denne eintalsbøyinga: *ei diva – diva(a) [divai]*. Framlegg om nytt bøyingsmønster: *ei diva – divaa/divai*.

3.2.1.j Valfri fullform i heile bøyinga i hankjønnsord på *-ium*

Hankjønnsord på *-ium* blir i dag bøygde slik: *ein geranium – gerani(um)en – geraniar/geraniumar – geraniane/geraniumane*. Framlegg om nytt bøyingsmønster: *ein geranium – geraniumen – geraniumar – geraniumane*.

3.2.1.k Valfri fullform i heile bøyinga i hankjønnsord på *-ius*

Hankjønnsord på *-ius* blir i dag bøygde slik: *ein radius – radien/radiusen – radiar/radiusar – radiane/radiusane*. Framlegg om nytt bøyingsmønster: *ein radius – radiusen – radiusar – radiusane*.

3.2.2 Adjektiv

3.2.2.a Inkjekjønnsord på *-i* i adjektiv av *-en*-typen

Dette gjeld ein del adjektiv som sluttar på *-en*, som *doven*. Dei skal no bøyast slik: *doven – dovent/dove – dovne*. Inkjekjønnsforma *dovi* fell bort. Ho er lite brukt både i tale og i skrift.

3.2.2.b Adjektiv på *-lig*

Dette gjeld ganske mange adjektiv, som *farleg [farlig]* og *mog(e)leg [mog(e)lig]*. Forma på *[-lig]* fell bort. Ho er brukt i mange dialektar, men er lite brukt i nynorsk skriftspråk.

3.2.2.c Adjektiv på *-ut* og *-et*

Dette gjeld dei mange adjektiva som endar på *-et/-ete/-ut (steinet/steinete/steinut)*. Formene på *-et* og *-ut* går ut, slik at *-ete* blir eineform. Alle desse formene finst i både tale- og skriftmålet, men *-ete* er den dominerande forma.

3.2.3 Pronomen

3.2.3.a Eigeforma [hennes] av personleg pronomen

[*Hennes*] går ut, slik at *hennar* blir eineform. Sjølv om *hennes* er svært utbreidd i dialektane, er *hennar* heilt dominerande i skrift.

3.2.3.b Eigeforma [*deires*] av personleg pronomen

[*Deires*] går ut, slik at *deira* blir eineform. Sjølv om *deires* er svært utbreidd i dialektane, er *deira* heilt dominerande i skrift.

3.2.3.c Det ubundne pronomenet [*annen*]

[*Annen*] går ut, slik at *annan* blir eineform. Sjølv om *annen* er svært utbreidd i dialektane, er *annan* heilt dominerande i skrift.

3.2.3.d Dei ubundne pronomena [*onnor*] og [*nokor*]

[*Onnor*] og [*nokor*] går ut, slik at *anna* og *noka* blir eineform. *Onnor* og *nokor* er i bruk i dialektane, men *anna* og *noka* er heilt dominerande i skrift.

3.2.3.e Det peikande pronomenet *sjølv* i fleirtal

Det blir obligatorisk å skriva *sjølv* i fleirtal. Fleirtalsforma *sjølv* er utbreidd i dialektane, og blir òg brukt skriftleg. Men her ynskjer me å innføra ei "systemrett" bøyning.

3.2.4 Verb

3.2.4.a Presens på [-er] av sterke verb

Sterke verb kan i dag ha ei langform i presens på [-er], som *bit* [*biter*], *kjem* [*kjemer*]. Denne valfridomen fell bort. Formene er mykje brukte i dialektane, men viser seg knapt i nynorsk skriftmål.

3.2.4.b Perfektum partisipp av sterke verb på -i

Sterke verb har i dag to partisippformer, *gråte/gråti*. Forma *gråti* går ut. Forma er utbreidd i mange dialektar, men er svært lite brukt i nynorsk skriftmål.

3.2.4.c Refleksivformer på [-s]

Dette gjeld verbformer som etter noverande rettskriving har klammeform på [-s] som [*minnas*], [*fans*] i staden for *minnast*, *fanst*. Forma på [-s] går ut. Ho er utbreidd i mange dialektar, men er forholdsvis lite brukt i nynorsk skriftmål.

3.2.4.d Enkeltformer i bøyinga: [*fær – fenge*], [*slær*], [*slæst*]

Dette gjeld bøyingsformer i dei tre verba *få*, *slå* og *slåst*. Formene [*fær-fenge*], [*slær*] og [*slæst*] går ut. Det ligg ikkje føre talemålsundersøkingar. I skrift ser ein knapt desse formene.

3.2.4.e Preteritumsformene *lagde* og *sagde*

I dag har verba *leggje* og *seie* valfrie preteritumsformer: *la/lagde*, *sa/sagde*. Formene *lagde* og *sagde* går ut. Det ligg ikkje føre talemålsundersøkingar. I skrift ser ein knapt desse formene.

3.2.4.f Preteritumsformene *bestemde* og *limde*

I dag har verba *bestemme* og *lime* valfrie preteritumsformer: *bestemte/bestemde*, *limte/limde/lima*. Formene *bestemde* og *limde* går ut. Det ligg ikkje føre talemålsundersøkingar. I skrift ser ein knapt desse formene.

3.2.4.g Preteritumsformene [*fikk*] og [*gikk*]

I dag har verba *få* og *gå* valfrie preteritumsformer: *fekk* [*fikk*], *gjekk* [*gikk*]. Formene [*fikk*] og [*gikk*] går ut. Det ligg ikkje føre talemålsundersøkingar. I skrift ser ein knapt desse formene.

3.2.4.h Verbformene [*trær*] – *tro(d)* – *trede/tredi*

Verbet å *trå* blir i dag bøygd slik: *trå* – *trår* [*trær*] – *trådde/tro(d)* – *trådd/trått/trede/tredi*. Vi gjer framlegg om å forenkla bøyinga: *trå* – *trår* – *trådde* – *trådd/trått*. Det ligg ikkje føre talemålsundersøkingar. I skrift er dei utsjalta formene nesten ikkje å sjå.

3.2.4.i Verbformene *trede* – *tred(er)* – *tro(d)* – *trede/tredi/tredt*

Verbet å *tre(de)* blir i dag bøygd slik: *tre(de)* – *trer/tred* – *tro(d)* – *trede/tredi* el. *tre(de)* – *tre(de)r* – *tredde* – *tredd/tredt*. Vi gjer framlegg om å forenkla bøyinga: *tre* – *trer* – *tredde* – *tredd/trett*. Det ligg ikkje føre talemålsundersøkingar. I skrift er dei utsjalta formene knapt å sjå.

3.2.4.j Verbformene [*bjode*] – *byd(er)* – *bydde*

Verbet å *by(de)* [*bjode*] blir i dag bøygd slik: *by(de)* [*bjode*] – *by(de)r* – *bydde* – *bydd/bydt* el. *by(de)* [*bjode*] – *byr/byd* – *baud* – *bode/bodi*. Vi gjer framlegg om å forenkla bøyinga: *by(de)* – *byr* – *baud* – *bode*. Det ligg ikkje føre talemålsundersøkingar. I skrift er dei utsjalta formene forholdsvis lite å sjå.

3.2.4.k [-*d*]-bortfall i supinum og i inkjekjønnsforma av perfektum partisipp

Verb med *-de* i preteritum har klammeform på [-*d*] i supinum og i inkjekjønnsforma av perfektum partisipp: har *kjent* [*kjend*], det er *kjent* [*kjend*]. Det ligg ikkje føre talemålsundersøkingar. Det er liten grunn til å halda oppe denne valfridommen.

3.2.5 Adverb

3.2.5.a Formene *attast*, *bakast*, *innarst*, *underst*, *yttarst*, *nørdre*

Framlegget er å ta ut formene *attast*, *bakast*, *innarst*, *underst*, *yttarst* og *nørdre*, slik at *attarst*, *bakarst*, *inst*, *ytst* og *nordre* blir eineformer. Det ligg ikkje føre talemålsundersøkingar. I skrift er dei utsjalta formene forholdsvis lite å sjå.

3.3 Einskildord

3.3.1. Konsonantvariasjon:

pp/p, *g/0*, *d/t*, *tt/t*

Formene [*koppar*], *mue*, *flit*, *mod*, *moda* (på), *slut* og *lett* går ut or norma, slik at *kopar*, *muge*, *flid*, *mota* (på), *sludd* og *let* blir eineformer. Dei utsjalta formene er lite i bruk i nynorsk skriftmål.

3.3.2 Vokalveksling

3.3.2.a Diftong eller monoftong: *ei/e*

Formene [*lest*], [*peik*] [*pek*], [*peke*], [*slesk*] og [*tresk*] går ut av norma slik at *leist*, *pek* (*prette*), *peik* (*frampeik*), *peike* v., *sleisk* og *treisk* blir eineformer.

3.3.2.b Anna vokalveksling: *a/o*, *a/æ*, *e/i*, *e/æ*, *i/y*, *jo/y*, *o/u*, *o/ø*, *o/å*, *u/y*, *a/å*, *æ/å*

Dette punktet gjeld ein heil del einskildord der ein valfri skrivemåte blir teken ut av rettskrivinga.

- Mindretalet ynskjer å gå endå lenger og ta ut former som *fremmend, muleg, skynde ofl.*

3.3.2.c Andre einskildord

Dette gjeld 19 einskildord. Framlegget er å ta ut den valfrie skrivemåten til 11 av dei.

- Mindretalet ynskjer å gå lenger og ta ut dei 8 formene [*bilde*], [*fremme*], [*gjøre*], [*idrott*], [*kors*], *mid-* (valfritt for *midt-*), *mye* og *sia*.